

начно випереджає кількість підприємств, які займаються інноваціями (на 18,8 %), спостерігаються надмірні регіональні диференціації в цій сфері; за період 2003-2011 рр. кількість поданих заявок на винаходи зменшилася у понад 5 разів, а на об'єкти промислової власності – у 2,5 рази.

Незважаючи на істотне скорочення, науково-технологічний потенціал України, його людський капітал ще залишається достатньо потужним. Проте спостерігається надмірна концентрація фінансування інноваційної діяльності за рахунок власних коштів підприємств, зниження наукоємності ВВП, зменшення витрат на фінансування НДіДКР, негативні зміни в структурі інноваційного виробництва.

Література

1. Мокій А.І. Напрями вдосконалення інституціональної інфраструктури інноваційного розвитку західних областей України: Аналітична записка / А.І. Мокій, О.А. Мокій. – Інтернет-ресурс РФ НІСД у м. Львові. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.niss.lviv.ua>.
2. Лесечко М.Д. Соціальний капітал: теорія і практика : монографія / М.Д. Лесечко, О.Г. Сидорчук. – Львів : Вид-во ЛРІДУ НАДУ, 2010. – 220 с.
3. Соціальний капітал України: теоретико-методологічні основи формування : монографія / С.І. Бандур, Л.Г. Богущ, Т.А. Заяць та ін. / за заг. ред. С.І. Бандура. – К. : Вид-во РВПС України НАН України, 2010. – 210 с.
4. Економіка знань: виклики глобалізації та Україна : монографія / за заг. ред. А.П. Гальчинського, С.В. Львовичкіна, В.П. Семиноженка. – Харків : Вид-во ХФ НІСД, 2004. – 261 с.
5. Лапшина І.А. Розвиток людського капіталу України в процесі євроінтеграції : монографія / І.А. Лапшина. – Львів : Вид-во "Кальварія", 2008. – 332 с.
6. Порохня В.М. Моделювання впливу інтелектуального капіталу на інноваційний розвиток підприємства : монографія / В.М. Порохня, В.О. Лось. – Запоріжжя : Вид-во Класичн. приват. ун-тет, 2010. – 176 с.

Гунчак Н.В. Эффективность системы государственного регулирования интеллектуализации экономики Украины

Проведен системный анализ эффективности государственного регулирования процесса интеллектуализации экономики Украины по таким формам и средствам государственного регулирования, как: административные методы, налоговая политика, нормативно-правовое обеспечение, средства программирования и планирования развития, финансово-кредитная политика, организационно-институционные средства, средства социально-психологического и информационно-разъяснительного характера. Определены позитивные и негативные аспекты отечественного регулирования интеллектуализации национального хозяйства по методам прямого и опосредствованного влияния.

Ключевые слова: интеллектуализация экономики, государственное регулирование, система, эффективность государственной политики.

Gunchak N.V. Efficiency of the government control system of intellectualization of economy of Ukraine

The analysis of the systems of efficiency of government control of process of intellectualization of economy of Ukraine is conducted after such forms and facilities of government control, as administrative methods, tax policy, normatively legal adjusting, facilities of programming and planning of development, financial policy, organizationally institutional facilities, facilities socially-psychological and information character. Certainly positive and negative aspects of the domestic adjusting of intellectualization of national economy after the methods of direct and mediated influence.

Keywords: intellectualization of economy, government control, system, efficiency of public policy.

УДК 631.15:658.011

Здобувач Л.В. Демедюк¹ –

Львівський національний аграрний університет

ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ ПРИМІСЬКОЇ ЗОНИ

Досліджено тенденції розвитку особистих селянських господарств приміської зони. Проведено аналіз виробництва валової продукції в порівнянних цінах та окремих видів продукції. Порівняно показники розвитку особистих селянських господарств досліджуваного регіону та приміської зони. Визначено перспективи забезпечення сталості цих господарств.

Ключові слова: особисте селянське господарство, приміська зона, сталий розвиток.

Постановка проблеми. Особисті селянські господарства є основними виробниками продукції сільського господарства. Велика кількість таких господарств (понад 320 тис. у Львівській області у 2010 р.), визначальна роль у сільській економіці зумовлюють потребу у проведенні досліджень не тільки тенденцій їх розвитку, а й сталості розвитку. Згідно зі Стратегією сталого розвитку України, сталим є такий розвиток, який задовольняє потреби суспільства, не ставлячи під загрозу спроможність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби. Сталий розвиток – це система взаємоузгоджених управлінських, економічних, соціальних, природоохоронних заходів, спрямованих на формування системи суспільних відносин на засадах довіри, партнерства, солідарності, консенсусу, етичних цінностей, безпечного навколишнього середовища, національних джерел духовності. В основі сталого розвитку лежать невід'ємні права людини на життя та повноцінний розвиток [1]. Концепція сталого розвитку стосується не тільки сільськогосподарських підприємств, а й особистих селянських господарств, зокрема розташованих у приміській зоні.

Аналіз останніх публікацій. Вирішенню проблеми розвитку особистих селянських господарств та сталості сільськогосподарського виробництва присвячені праці П.С. Березівського, Н.І. Василенької, Ю.Є. Кирилова та І.В. Осадчук [1-3]. У країні прийнято Стратегію сталого розвитку України [4]. Однак Стратегією не передбачені заходи щодо забезпечення сталості розвитку особистих селянських господарств.

Мета статті. Метою цього дослідження є визначення тенденцій розвитку особистих селянських господарств приміської зони та напрямів забезпечення його сталості.

Виклад основного матеріалу. Особисті селянські господарства є однією з форм самозайнятості сільського населення, спрямованої на самозабезпечення продуктами харчування в умовах недосконалості соціально-економічних систем та неможливості отримання інших видів доходів на достатньому рівні. Основною їхньою перевагою порівняно з іншими формами зайнятості є значне зниження економічних і соціальних ризиків, хоча за низького рівня задоволення матеріальних і духовних потреб сільських жителів. Тому найбільшого розвитку такі господарства набувають в умовах соціально-еко-

¹ Наук. керівник: проф. О.А. Біттер, д-р екон. наук – Львівська державна фінансова академія

номічних криз, коли ступінь самоексплуатації їх власників зростає. В умовах економічного зростання, підвищення рівня зайнятості і доходів сільського населення їхнє значення в економіці сільського господарства і сільських домогосподарств знижується.

Основне функціональне призначення особистих селянських господарств полягає в забезпеченні господарюючої сім'ї продуктами харчування власного виробництва. Для характеристики ступеня виконання цієї функції дослідники використовують показники обсягів виробництва і споживання продуктів харчування на одну особу в особистих селянських господарствах.

Упродовж 2000-2010 рр. господарства населення Львівської області зменшили валове виробництво продукції сільського господарства у порівнянних цінах 2005 р. від 3592,4 до 3083,7 млн грн, тобто на 14,2 %. При цьому темпи скорочення обсягів виробництва продукції рослинництва були значно вищими порівняно з аналогічним показником у тваринництві. Питома вага господарств населення у загальному обсязі виробленої продукції за досліджуваній період зменшилася з 90,8 до 73,7 %.

Скорочення обсягів виробництва в господарствах населення відбулося на фоні збільшення використовуваної ними площі сільськогосподарських угідь з 642,8 до 796,1 тис. га. Таким чином, виробництво продукції з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь скорочувалося значно вищими темпами від темпів скорочення загальних обсягів виробництва. Посівні площі сільськогосподарських культур упродовж 2000-2010 рр. зросли з 311,0 до 319,8 тис. га, причому весь приріст склався за рахунок зернових і зернобобових культур і овочів. Питома вага посівних площ у структурі сільськогосподарських угідь у 2010 р. становила 40,1 %.

Особисті селянські господарства приміської зони мають значні відмінності порівняно з господарствами інших зон Львівської області. Вони проявляються насамперед у тому, що більша їх частина має напівнатуральний чи товарний характер, тоді, як господарства інших зон – переважно натуральні і виробляють продукцію майже виключно для власного споживання. З метою виділення групи приміських господарств ми здійснили статистичне групування адміністративних районів Львівської області. До приміської зони віднесено господарства населення, розміщені безпосередньо біля великих міст Львівської області: Пустомитівський, Стрийський, Сокальський, Самбірський, Жовківський, Дрогобицький та Яворівський. Внаслідок групування виявлено значні відмінності у структурі посівних площ у приміських господарствах порівняно з господарствами інших зон. Також виявлено відмінності в розвитку галузі тваринництва. Як видно з даних табл. 1, у приміській зоні розміщено 137,2 тис. га сільськогосподарських угідь господарств населення, що становить 42,9 % від загальної площі по Львівській області. Структура посівних площ у господарствах приміської зони відрізняється від аналогічної структури у господарствах, розміщених в інших зонах.

Хоча питома вага зернових та зернобобових і технічних культур приблизно однакова, питома вага посівів овочів і картоплі значно вища за меншої частки кормових культур. Такі відмінності у структурі посівів цілком закономірні – до цього спонукає близькість ринку збуту овочевих культур та кар-

топлі. Хотілося б відзначити надмірно високу питому вагу зернових культур у структурі посівних площ в особистих селянських господарствах, особливо у господарствах приміської зони.

Табл. 1. Структура посівних площ сільськогосподарських культур у господарствах населення, 2010 р.

Посівні площі	у всіх господарствах		у т.ч. в господарствах приміської зони	
	га	у % до всього	га	у % до всього
Всього	319,8	100	137,2	100
У т.ч.:				
зернові та зернобобові культури	118,0	36,9	49,4	36,0
Технічні культури	1,7	0,5	0,8	0,6
Картопля	92,8	29,0	44,2	32,2
Овочі	21,5	6,7	12,9	9,4
Кормові культури	85,8	26,9	29,9	21,8

Низька питома вага кормових культур у структурі посівних площ зумовлена низьким рівнем розвитку галузі тваринництва у приміській зоні. У них зосереджено 78,3 тис. голів великої рогатої худоби (34,4 % від загальної кількості), зокрема корів – 56,8 тис. голів (37,4 % від загальної кількості по області) (табл. 2). Показники щільності всіх основних видів поголів'я тварин на 100 осіб у приміській зоні, обсягів виробництва продукції на одну особу значно нижчі порівняно з показниками інших зон Львівської області.

Табл. 2. Показники розвитку тваринництва в господарствах населення, 2010 р.

Показник	Всього	У тому числі	
		приміська зона	інші зони
У всіх господарствах населення			
Чисельність сільського населення, тис. осіб	1001,6	480,4	521,2
Поголів'я великої рогатої худоби, тис. голів	227,7	78,3	149,4
У т.ч. корів	151,9	56,8	95,1
Питома вага корів, %	66,7	72,5	63,7
Поголів'я свиней, тис. голів	186,8	72,5	114,3
Поголів'я усіх видів птиці, тис. голів	4801,6	1929,1	2872,5
Виробництво молока, т	633251	253590	379661
Виробництво м'яса, т	95928	35571	60351
З розрахунку на 100 осіб сільського населення			
Поголів'я великої рогатої худоби, голів	22,7	16,3	28,7
У т.ч. корів	15,2	11,8	18,2
Поголів'я свиней, голів	18,7	15,1	21,9
Поголів'я усіх видів птиці, голів	4,8	4,0	5,5
Виробництво молока на одну особу, кг	632	528	728
Виробництво м'яса на одну особу, кг	95,7	74,0	115,7

Спостерігаються значні відмінності у питомій вазі поголів'я корів у структурі поголів'я великої рогатої худоби. У господарствах приміської зони у 2010 р. вона становила 72,5 %, що на 8,8 пунктів більше, ніж у господарствах інших зон. Господарства приміської зони володіють значно меншим запасом праці порівняно з господарствами віддалених від великих міст районів,

адже їх власники, зазвичай, працюють на постійній роботі у містах. У зв'язку з цим вони не мають можливості широко розвивати тваринництво, оскільки це значно трудомісткіша галузь порівняно з рослинництвом.

Задля збільшення грошових надходжень від реалізації продукції сільського господарства вони розвивають такі галузі, як овочівництво та картоплярство, а наприклад молоко, виробляють лише для власного споживання. Так само менш розвиненими порівняно з віддаленими районами є свиначарство, птахівництво, вівчарство, кролівництво тощо, адже тварини потребують постійного, щоденного догляду, що при зайнятості на роботі в містах не вдається забезпечити.

Проблема сталості розвитку особистих селянських господарств тісно пов'язана з проблемою сталості доходів сільських домогосподарств. У процесі економічного аналізу доводиться враховувати невіддільність процесів, які відбуваються в економічній діяльності сільських родин і тенденціях функціонування особистих селянських господарств. Й. Шумпетер, окреслюючи чинники, які визначають економічні дії фермера, відзначив: тривалий досвід, зокрема успадкований, навчив його, скільки потрібно вирощувати зерна, щоб отримати максимальний зиск. Досвід навчив його вловлювати й враховувати динаміку обсягу й інтенсивності попиту. Він дотримується оптимальних обсягів виробництва, як може, і змінює їх лише поступово під тиском обставин [5, с. 24]. Очевидно, що зміни в доходах є однією з таких обставин.

У Львівській області понад 200 тис. сільських жителів зайняті виключно в особистих господарствах. Це майже половина осіб працездатного віку у сільській місцевості. У приміській зоні відповідний показник значно нижчий. Однак забезпечення сталості доходів сільських родин як у віддалених районах, так і у приміській зоні значною мірою залежить від сталості розвитку особистих господарств.

Сукупні ресурси з розрахунку на одне сільське домогосподарство у Львівській області у 2009 р. склали 3022,08 грн на місяць, що на 1,0 % менше порівняно з 2008 р. Зважаючи на те, що індекс інфляції у 2009 р. становив 12,3 %, можна констатувати зменшення сукупних ресурсів домогосподарств на 13,4 %. У номінальному вираженні зменшилися доходи домогосподарств у вигляді оплати праці, доходів від підприємницької діяльності та самозайнятості. Загальне збільшення сукупних ресурсів домогосподарств відбулося виключно завдяки збільшенню пенсійних виплат.

Доходи від продажу сільськогосподарської продукції сільськими домогосподарствами у 2009 р. становили 2103,96 грн на одне домогосподарство (на 0,2 % більше порівняно з 2008 р. у номінальному вираженні і на 12,0 % менше – в реальному вираженні). Вартість спожитої продукції, отриманої з особистого підсобного господарства та від самозаготівель за цей час зросла з 4524 до 4879 грн, тобто на 7,8 % у номінальному вираженні. У реальному вираженні вона також зменшилася – на 4,3 %.

В умовах соціально-економічної кризи початку 90-х років минулого століття сільські жителі компенсували скорочення доходів підвищенням інтенсивності використання власної праці в особистих господарствах. Це знаходило своє вираження у розширенні посівних площ сільськогосподарських

культур, у нарощуванні чисельності поголів'я тварин і загальному збільшенні обсягів виробництва продукції. В умовах сучасної кризи селянам вдалося збільшити доходи від ведення особистих господарств дуже незначною мірою. Це може свідчити про поступове вичерпування можливостей інтенсифікації виробництва в цих господарствах. Очевидно, що складна демографічна ситуація, процеси старіння сільського населення, масова міграція за кордон значно скоротили загальний запас праці, який може використовуватися в особистих господарствах.

Висновок. Забезпечення сталості сільськогосподарського виробництва в сучасних умовах перетворюється у складне завдання. Очевидно, що відповідні заходи з боку уряду чи органів місцевого самоврядування щодо його стимулювання можуть виявитися неефективними. Так, незважаючи на значні кошти, виділені урядом для реалізації програми розширення чисельності поголів'я корів у особистих селянських господарствах, реально воно впродовж багатьох років скорочується. Тому варто змиритися з тим, що обсяги виробництва й реалізації продукції особистими селянськими господарствами скорочуватимуться й надалі. Основні зусилля потрібно сконцентрувати на розробленні організаційно-економічного механізму забезпечення сталості виробництва в сільськогосподарських підприємствах.

Література

1. Березівський П.С. Особисте селянське господарство: ретроспектива і синергетика перспектив розвитку / П.С. Березівський // Трансформація сільського господарства та села. – Львів : Вид-во ЛНАУ, 2010. – С. 123-133.
2. Василенко Н.І. Диверсифікація виробничої діяльності сільського населення Львівської області / Н.І. Василенко // Економіка АПК : міжнар. наук.-виробн. журнал. – 2010. – № 3. – С. 80-86.
3. Кирилов Ю.Є. Розвиток малих форм господарювання на селі в умовах глобалізації / Ю.Є. Кирилов, І.В. Осадчук // Економіка АПК : міжнар. наук.-виробн. журнал. – 2010. – № 7. – С. 91-98.
4. Стратегія сталого розвитку України. [Електронний ресурс]. – Доступний за <http://www.who-is-who.com.ua/bookmarket/ust/6/61.html>.
5. Шумпетер Йозеф А. Теорія економічного розвитку: Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу : пер. з англ. В. Старка / Йозеф А. Шумпетер. – К. : Вид. дім "Кисво-Могиланська академія", 2011. – 242 с.

Демедюк Л.В. Проблемы устойчивого развития личных крестьянских хозяйств пригородной зоны

Исследованы тенденции развития личных крестьянских хозяйств пригородной зоны. Проведен анализ производства валовой продукции в сопоставимых ценах и отдельных видов продукции. Сравнены показатели развития личных крестьянских хозяйств исследуемого региона и пригородной зоны. Определены перспективы обеспечения устойчивости этих хозяйств.

Ключевые слова: личное крестьянское хозяйство, пригородная зона, устойчивое развитие.

Demedyuk L.V. Challenges of sustainable development of subsidiary farms suburbs

The tendencies of private farms suburbs. Analysis of gross output in comparable prices and individual products. Compares the performance of private farms studied region and suburbs. The prospects of sustainability of these farms.

Keywords: private peasant farms, suburban area, sustainable development.